

Preden sem sploh začel pisati pričujoči tekst sem bil v zadregi. Kako sploh pisati o delu, ki bi si zaslužilo posebno omembo že zaradi svojega obstoja in, ki se lahko, ne glede na svojo kvaliteto, zapiše kar neposredno v literarno zgodovino kot prvi slovenski ep.

Delo Borisa A. Novaka je velikopotezno iz več vidikov. Spisati ep je v kontekstu 21. stoletja nenavadna poteza, ki pravzaprav kliče po posebnih prijemih. V času, ko je poezija obsojena na zanimanje ozkega kroga ljudi so verzi, ki zajemajo (zgolj v prvi od treh knjig dela *Vrata nepovrata*) skoraj petsto strani drzni, kar bralcu nenehno izmika kontekst s pomočjo katerega bi lahko pristopal k najnovejšemu Novakovemu delu.

In po navedenem razmisleku se mi je tudi posvetilo. Zdi se, da je najprimernejša vstopna točka k pisanju o *Zemljevidih domotožja* prav vprašanje sodobnosti. Nenazadnje bo o vsebinski plati mogoče govoriti šele v roku naslednjih let, ko se bosta predvidoma na knjižnih policah znašli še nadaljevanji *Čas očetov* ter *Bivališča duš*, do takrat pa se lahko v miru posvetimo značilnostim, ki lahko delo umestijo na zemljevid sodobne poezije, ki se mu zaradi same forme hočeš nočeš izmika.

Prav na tej točki pa se srečamo še z drugo platjo kovanca. Če se ep sicer zaradi samega obstoja polju sodobne poezije izmika, se prav s tem tudi paradoksalno vpisuje vanjo. V okviru poezije je Novakovo delo na nek način subverzivno. Od zadnjih velikih epov je minilo toliko časa, da so se že znebili oznake kakšne arhaičnosti ali zastarelости, tokrat nismo na poti vnesenega pesniškega jezika 19. ali celo 18. stoletja pač pa v končni konsekvenci pri neki pesniški obliki, ki s svojo pojavnostjo odpira možnost preloma s preteklostjo, celo prevpraševanja pesniškega jezika. Kakor so se avantgardisti in pesniki prostega verza uprli klasičnim pesniškim oblikam s svojim pisanjem, tako je uporniško držo mogoče zaznati prav v epu, a tokrat v obratni smeri. Nenazadnje – si mar lahko rečemo »ah, ep, to pišejo vsi«?

Zemljevidov domotožja ne gre opredeliti enoznačno. Čeprav bi lahko vzporednice njegovi oblikovni zasnovi iskali v Dantejevi *Božanski komediji*, saj smo načeloma priča tercina in jambnem enajstercu in verižni rimi, pa vse te značilnosti predstavljajo le nek temelj iz katerega se razrašča še vse kaj drugega. Srečamo se tako z nekakšnimi zametki različnih oblik soneta, vilanelo, pesmimi z odmevi, refreni ...

Gre za mnogoterost, ki pridobi več različnih funkcij. Po eni strani prinaša osebni glas pesnika, ki je znan po svojem preigravanju in raziskovanju klasičnih pesniških oblik, po drugi strani pa s svojo skrajno klasičnostjo izzveni sodobno, kar se ne trudi zakriti, ko pripovedovalec v okviru vilanele pove zgodbo o najstniški zabavi z alkoholom, ekscesivnim bruhanjem in vsem kar ji pritiče. Prav tako se zdi, da s svojo neenotnostjo, lahko bi rekli celo medbesedilnostjo, vstopa na področje sodobne poezije. Prav tako je sodobnemu bralcu prilagojena notranja struktura verza. Ritem, četudi večkrat temelji na laškem enajstercu, ni enoten – kot takšen bi nam verjetno zvenel monotono, za seboj pa bi (hočeš nočeš) prinesel morebitne (skoraj nujne) inverzije in manjšo možnost citatnosti, ki sicer preveva Novakov ep.

Izseki iz spominov, ki jih ima pesnik na neke pogovore, naštevanja geografskih imen, citati iz medijev ter drugih umetniških tekstov ... tovrstne citatnosti seveda v slovenski poeziji ne manjka, a le redko se z njo srečujemo v ritmizirani obliki, takšnih postopkov smo nekoliko bolj vajeni iz denimo anglosaksonske poezije, vendar pa jo Novak uspe v svoj pesniški jezik vpeljati nadvse gladko in naravno. S tem pa ustvarja tudi neko posebno razmerje do poezije svojega časa, vključi jo v svojo poezijo, a jo hkrati presmisli – hkrati zanika svojo avtorsko pozicijo, a jo v isti sapi drži trdno v rokah, ko citate oblike z občutji pripovedovalca.

Vprašanje osebnega tako nastopa kot nekakšno središče *Zemljevidov domotožja*. Prelom s klasičnimi epi je morebiti najbolj pomenljiv prav v tej točki. Novakovo delo ima vse kar klasični ep potrebuje – tu je

Postava

, tu je

Rodovnik

in predvsem je tu jasna želja, da pesnik vzpostavi nek svet po katerem se bo sprehajal in ga v isti sapi upesnjeval. Toda pogled skozi katerega vstopamo v pesnikov svet je obrnjen, ne gleda več

ven

temveč

notri

. Opisuje prav tisto kar bi opisoval pesnik klasičnega epa, vendar se zaveda, da lahko za merilo sveta postavi le sebe – in to v najstrožjem pomenu besede. Ne gre zgolj za pesnikov vidik, temveč samo realnost. Srečuje se z velikimi pojmi in stvarmi (zgodovina, mesta, gore, zapori, letala, vlaki ...), a opravlja "uredniško delo" v okviru katerega lahko zunanje pojme enači le s samim seboj.

Velika, splošna resnica sveta tako ni več mogoča, jo je pa mogoče nakazati. Skozi usta pripovedovalca (ni posebej narobe, če rečemo kar pesnika) slišimo majhne zgodbe. Po velikosti na trenutke morebiti primerljive s tistimi iz toka minimalizma, a to ne drži vselej. Četudi se

skušajo vsakič znova še dodatno pomanjšati, včasih v kakšen predmet ali le detajl, so vselej majhen delček velike zgodbe, pretežno vojne (največkrat gre za vojne ob razpadu Jugoslavije in drugo svetovno vojno), včasih pa svinčenih let nekdanje Jugoslavije. Tako majhne zgodbe zrcalijo veliko, a vselej z diskrepanco – najsigre za popis subverzivnega dejanja v težkem času ali pa zgodbo, ki ne glede na kontekst v svoji srčiki ostaja skrajno osebna.

Zapisanemu primeren je tudi način zapisanega – ep, ki ni popolnoma epski, temveč privzema mnoge značilnosti lirskega. Novak je tako ujel odlično ravnotežje. Epski je predvsem sam tok, ki je pripoveden, »poglavja« si sledijo po neki zunanji logiki, slednjo pa upošteva tudi notranja podoba poglavij kjer se srečamo denimo s prostorom, ki se postopno odpira/zapira, časovnim sosledjem dogajanja ali pa linearnim prehodom med osebnim in neosebnim ali obratno. Nekateri izseki epa so prav tako skrajno pripovedni že sami na sebi. Zanima jih predvsem potek dogajanja, zgodba, medtem, ko večji nabor pesniških sredstev puščajo ob strani.

Če bi slednje veljalo za *Zemljevide domotožja* kot celoto, bi verjetno ta kaj hitro izvenela manj sodobno kot sicer zveni, hkrati pa bi rušila skladnost med osebnim in neosebnim, ki v epu velja. Tako pa že prej omenjena uporaba različnih pesniških oblik priča o lirskosti Novakovega dela. Na tem mestu velja tudi občasne hermetične razsežnosti, predvsem pa za Novaka tipične igre z besedami, ki središče pesmi pomaknejo iz zgodbenega v območje jezikovnega, posledično pa tudi iz epskega v lirsko.

Pri pisanju tovrstnega dela je, vsaj z ozirom na zglede, nevarnost, da bi pesnik zapadel v

nekoliko arhaičen jezik in podobe velika. A Novak se temu spretno izogne. Začutiti ni nikakršnega zanikanja, da gre za »tu in zdaj«, pesnik ep piše na računalniku, pripoveduje o letalih in drugih izumih sodobne tehnologije. Prav takšen je tudi jezik. Do neke mere seveda odslikava našeto podobe, pa tudi sicer v njem ni začutiti denimo težnje po brskanju po slovarju manj znanih in zastarelih slovenskih besed zaradi potrebe po pisanosti ali pa jezikovnem artizmu, ep namreč z bralcem klepeta v njegovem jeziku, ki mu pritiče tudi kakšna slengovska beseda ali nenazadnje kletvica.

Seveda bi (že zaradi obširnosti dela) bilo mogoče v najnovejšem Novakovem delu iskati marsikaj, četudi zgolj iz vidika sodobnosti. A naj bodo dovolj te uvodne besede k branju *Zemljevidov domotožja*

, ki nenazadnje čakajo še na nadaljevanji. Morebiti bi kot najbolj sodobno lahko označili pesnikovo vztrajno in trmasto odmikanje od trenutnih norm v poeziji. Gre namreč za ep v 21. stoletju, ki je na trenutke skrajno klasičen, spet drugič kar minimalističen, včasih v središče vzame urbano, drugič ruralno okolje in obema primeren jezik, jemlje vse elemente pesnikovih prejšnjih zbirk, včasih je lirski, spet drugič epski, ko že mislimo, da sledi smrti avtorja ga spet oživi in ko mirno, nezaznamovano pripoveduje zgodbo v dantejevski formi, kar naenkrat preskoči v skrajno iskren in osebni izliv v kakšni od klasičnih pesniških oblik ali kar prostem verzu, s tem pa najde tudi najboljši način kako povedati tako veliko o tako različnih stvareh in obenem ostati skladen.

GOSTUJOČE PERO: Aljaž Krivec

{fshare id=1409}